

Alfons
Maria
Schneider

retim üyeliği teklifini kabul ettiyse de o yıllarda Ankara ve İstanbul üniversitelerinde bazı Alman öğretim üyelerinin görevlerine son verilmesini isteyen bir kampanyanın açılması yüzünden sözleşmeyi imzalamaktan vazgeçti. Bir süre sonra Münih Üniversitesi onun için Bizans sanatı kürsüsü kurup tayinini yaptı, fakat ömrü vefa etmediğinden bu görevine de başlayamadı. 4 Ekim 1952 tarihinde ekip arkadaşlarıyla birlikte araştırma yaptıkları Suriye'nin Rusâfe şehrine giderken trende geçirdiği mide kanamasından öldü. Cenazesi Halep'te Fransiskan rahiplerinin şapeline gömüldü. Ölümünden sonra kız kardeşi Valeria Schneider büyük bir koleksiyon oluşturan kütüphanesini Freiburg Üniversitesi'ne devretmiş, özel mektupları da Göttingen'de yayımlanmıştır.

Schneider, İznik'teki tarihî surların rölevelerini hazırlamış, ayrıca buradaki Roma ve Bizans dönemi eserlerini inceleyerek kitap halinde yayımlanmıştır. İstanbul'un eski eserleri hakkında çok önemli araştırmalarda bulunmuş, kazılar yapmış ve bunlara dair birçok kitap ve makale yazmıştır. İstanbul'daki çeşitli mekânlar ve eserler üzerine yaptığı araştırmalar yanında Bizans eserlerine dair büyük çaptaki çalışmasında şehrin bir planını hazırlamış ve bu eserleri plan üzerinde göstermiş, bir başka kitabında Bizans yapılarından çevrilen camii ve mescidleri tesbit etmiştir. Bruno Meyer-Plath ile beraber gerçekleştirdiği bir diğer önemli çalışmada şehrin kara tarafındaki surlarını incelemiş ve bölümler halinde surların fotoğraflarını derlemiştir. Schneider, M. Braun ile birlikte İstanbul'un fethiyle ilgili az tanınmış bir Rus kaynağı olan Nestor kroniğini yayımlamış, İstanbullu Rumlar'dan İsaak Miltiadis Nomidis ile beraber Galata hakkında hazırladığı kitapta semtin büyük bir planını yaparak Bizans ve Türk devirleri eserlerini planda göstermiştir.

Eserleri. Sayısı 200'ü bulan eserlerinin elli beş kadarı kitap tahlili ve tenkit yazısıdır; bu yazılarında İstanbul'un tarihî topografyasına dair önemli notlar düşmüş, ilgi çekici uyarılarda bulunmuştur. Başlıca eserleri şunlardır: **1. Refrigerium, I Nach literarischen Quellen und Inschriften** (Freiburg 1928, doktora tezinin ilk kısmı). **2. Mittelmeer-Orient Fahrt, Reise nach Griechenland, Syrien, Palaestina, Aegypten und der Türkei** (Stuttgart 1930). **3. Die Landmauer von Konstantinopel, Zweiter Vorbericht über den Abschluss der Aufnahme 1929-1933** (Bruno Meyer-Plath ile birlikte, Berlin 1933). **4. Die Brotvermehrungskirche von et-tâbga am Genesarethsee und ihre Mosaiken** (Paderborn 1934). **5. Resimli Ayasofya Kılavuzu** (İstanbul 1935, yalnız Türkçe çevirisi ve anonim). **6. Byzanz, Vorarbeiten zur Topographie und Archaeologie der Stadt** (Berlin 1936). **7. Ein frühislamischer Bau am See Genesareth, Zwei Berichte über die Grabungen auf Chirbet el-Minje** (O. Puttrich-Reignard ile birlikte, Köln 1937). **8. Die Stadtmauer von Iznik (Nicaea)** (W. Karnapp ile birlikte, Berlin 1938). **9. Die Hagia-Sophia zu Konstantinopel** (Berlin 1939). **10. Die Grabung im Westhof der Sophienkirche zu Istanbul** (Berlin 1941). **11. Die Landmauer von Konstantinopel, Zweiter Teil, Aufnahme, Beschreibung und Geschichte** (Bruno Meyer-Plath ile birlikte, Berlin 1943). **12. Die römischen und byzantinischen Denkmäler von Iznik-Nicaea** (Berlin 1943). **13. Bericht über die Eroberung Konstantinopels, nach der Nikon-Chronik überetzt und erlaeutert** (M. Braun ile birlikte, Leipzig 1943). **14. Galata, Topographische Plan mit erläuterndem Text** (M. Is. Nomidis ile birlikte, İstanbul 1944). **15. Liturgie und Kirchenbau in Syrien** (Göttingen 1949). **16. Die Bevölkerung Konstantinopels im XV. Jahrhundert** (Göttingen 1949). **17. Die Kuppelmosaiken der Hagia Sophia zu Konstantinopel** (Göttingen 1949). **18. Das Regium sepulchrum apud comitatam zu Konstantinopel** (Göttingen 1950). **19. Mauern und Tore am Goldenen Horn zu Konstantinopel** (Göttingen 1950). **20. Die Memoria Apostolorum an der Via Appia** (Göttingen 1951). **21. Forschungen zur altchristlichen und byzantinischen Kunst 1939-1949** (F. Dölger ile birlikte, Bern 1952). **22. Die altchristliche Bischofsund Gemeindegemeindekirche und ihre Benennung** (Göttingen 1952).

Başlıca makaleleri de şunlardır: "Die vorjustinianische Sophienkirche" (*BZ*, XXXVI [1926], s. 77-85); "Neue Arbeiten an der Hagia Sophia" (*Archäologischer Anzeiger*, Berlin 1935, s. 305-312); "Das Serai des İbrahim Pascha am At Meidan zu Konstantinopel" (*RHSE*, XVIII [1941], s. 131-136); "Giovanni Teminis Ansicht von Konstantinopel" (*Jahrbuch des Deutschen Arch. Instituts*, LVII [Berlin 1942], s. 221-231; LIX-LX [1944-45], s. 79); "Die Bevölkerung Konstantinopels im XV. Jahrhundert" (*Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen* [1949], s. 233-244; Türkçe'si: "XV. Yüzyılda İstanbul'un Nüfusu", *TTK Belleten*, XVI/61 [1952], s. 35-48); "Regionen und Quartiere in Konstantinopel" (*Kleinasien und Byzanz*, Berlin 1950, s. 149-158); "Strassen und Quartiere Konstantinopels" (*Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts*, I [Berlin 1950, s. 131-139]); "Die Blachernen" (*Oriens*, IV/1 [1951], s. 82-120); "Yedikule und umgebung" (a.e., V [1952], s. 197-208) (eserlerinin muhtevası ve daha geniş bir listesi için bk. Eyice, XVI/64 [1952], s. 585-598).

BİBLİYOGRAFYA :

Tülay Yalçındağ, *Prof. Dr. Alfons Maria Schneider: Hayatı ve Eserleri* (yüksek lisans tezi, 1995), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Semavi Eyice, "Prof. Dr. Alfons Maria Schneider", *TTK Belleten*, XVI/64 (1952), s. 585-598; a.m.f., "Alfons-Maria Schneider", *İstanbul*, sy. 41, İstanbul 2002, s. 26-30; a.m.f., "Schneider, Alfons-Maria", *DBİst.A*, VI, 478-480; Fr. Babinger, "Alfons Maria Schneider", *ZDMG*, XXVIII (1953), s. 1-8; J. Kollwitz, "Alfons Maria Schneider", *BZ*, XLVI (1953), s. 267-269; W. H. Gross, "Verzeichnis der Wissenschaftlichen Druckschriften von A. M. Schneider", a.e., s. 269-275.

SEMAVİ EYİCE

SCHULTENS, Albertus

(1686-1750)

Hollandalı şarkiyatçı.

Groningen'de doğdu. Burada teoloji ve İbrânice öğrenimi gördü; Grekçe ve Latince okudu. Daha sonra Leiden ve Utrecht'te Keldânice (Ârâmice), Süryânice ve Arapça öğrendi. 1709'da teoloji doktoru, 1711'de papaz oldu. 1713'te Franeker'de İbrânice kürsüsüne tayin edildi. 1729'da Leiden Üniversitesi'ne geçerek Hollanda'nın İstanbul'daki eski elçilerinden Levinus Warner'den üniversiteye intikal eden Doğu el yazmalarının sorumluluğunu üstlendi. 1732'de aynı üniversitede Doğu dilleri profesörlüğüne getirilen Schultens her

iki görevini ölümüne kadar sürdürdü. Karşılaştırmalı Sâmî diller alanında çalışan Schultens, Ahd-i Atîk'in masoretik noktalama ve harekeleme sistemi yüzünden mâruz kaldığı tıkanmayı aşmak için çaba harcadı. Ona göre İbrânîce ne mükemmel bir dildir ne de bozulmuş ve tamamen okunamaz haldedir. Bu konuda istisnâ bir özelliği bulunmamakta ve durumu diğer dillere, daha çok da Arapça'ya benzemektedir. Arapça İbrânîce'nin kardeşidir; onun kadar eskidir ve bu iki dil iki lehçe gibi birbirine benzemektedir. Schultens, Kitâb-ı Mukaddes'in anlaşılması hususunda İbrânîce'nin yetersiz kalması halinde zengin Arap edebiyatına başvurulması gerektiğini söyler (Weidner, XCV/2 [2003], s. 173). Döneminde bu dili kutsal kabul eden Gosset gibi araştırmacılara karşı da ısrarla Sâmî dillerin akrabalığı tezini işlemiştir. Hz. Süleyman ve Hz. Mûsâ zamanına kadar giden bazı Arapça beyitlerin bulunduğunu ileri süren Schultens, Kuzey Arabistan kabilelerinin atası olan Hz. İsmâil'in konuştuğu, İbrânîce'den doğan Ya'rub b. Kahtân'ın dilinin de Arapça olduğu görüşündedir.

Eserleri. 1. Dissertatio theologico-philologica de utilitate linguae arabicae in interpretanda sacra lingua (1706; *Opera minora* [Leiden 1769], s. 487-510). Kitâb-ı Mukaddes'in anlaşılmasında Arapça'dan yararlanma konusu üzerine hazırladığı doktora tezidir. Kitâb-ı Mukaddes'te tam anlamıyla açıklanamamış otuz beş yerin aydınlatılabilmesi amacıyla bu tez konusunu seçen Schultens çalışmasında ayrıca Arapça, Keldânîce, Süryânîce ve Habeşçe'nin İbrânîce ile kardeş diller veya onun lehçeleri olduğu görüşünü savunmaktadır. **2. Origines Hebraeae I-II** (Franeker 1724; Leiden 1738). İbrânîce'nin kökeni ve Sâmî dillerin akrabalığı hakkındadır. **3. Haririi eloquentiae Arabicae principis: Tres priores consessus** (Franeker 1731). Harîrî'nin *el-Makâmât*'ının (baştan üç makâmenin) Latince açıklamalarla birlikte yapılmış ilk kısmı neşridir. **4. Vita et res gestae Sultani Almalichi Alnasiri Saladin, Abi Modaffiri Josephi ..., nec non excerpta ex histoaria universalis Abulfedae** (Utrecht-Leiden 1732-1755). Bahâeddin İbn Şeddâd'ın *Sîretü Şalâhiddîn*'inin *Târîhu Ebi'l-Fidâ* ile İmâdüddin el-İsfahânî'nin *Târîhu Şalâhiddîn*'inden yapılan seçmelerle birlikte Latince'ye tercümesi ve neşridir. **5. Liber Jobi cum nova versione ad Hebraeum fontem et commentario perpetuo** (Leiden 1737).

Ahd-i Atîk'in Eyub kitabındaki kapalı yerlerin Arapça'nın yardımıyla yapılan şerhidir. **6. Consessus Hariri quartus, quintus et sextus. E codice manuscripto latine conversi ac notis illustrati. Accedunt monumenta vetustiora Arabicae** (Leiden 1740). Harîrî'nin *Maqâmât*'ının dördüncü, beşinci ve altıncı makâmelerinin geniş açıklamalı tercümeleriyle birlikte neşridir. **7. Monumenta vetustiora Arabicae sive specimina quaedam illustrata antiquae minoriae et linguae. Ex mss. Codd. Nuweirii, Mesoudii, Abulfedae, Hamasa etc. etc. Excerptis et edidit Albertus Schultens** (Lugduni Batavorum 1740). **8. Proverbia Salamonis, versionem integram ad Hebraeum fontem expressit atque commentarium** (Leiden 1748). Ahd-i Atîk'in Süleyman'ın Meselleri kitabındaki iyi anlaşılmayan yerlerin Arapça'ya müracaatla yapılan şerhidir. **9. Thoma Erpenii Grammatica arabica cum tabulis Locmani** (Leiden 1748). Erpenius'un Arapça gramerinin Lokman Hakim kısımları ve -bazı hatalarla birlikte- Ebû Temmâm'ın *el-Hamâse*'sinden alınmış bir kısım beyitler ilâvesiyle yapılan yeniden neşridir. **10. Alberti Schultens Opera minora** (Leiden 1769). Schultens'in makalelerinin toplu yayınıdır. **11. Oratio de ingenio arabum** (Leiden 1788). Araplar'da millî ruha dairdir. F. Theodor Rink'in *Heinrich Albert Schultens: Eine Skizze* (Riga 1794) ve Herman Boerhaave'nin *Academische redevoering van Albert Schultens ter gedachtenisse van den grooten* (Amsterdam 1988) adlı eserleri Schultens hakkında yapılan çalışmaların önde gelenleridir.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 105-107; Necib el-Akîkî, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, II, 305; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikün*, Beyrut 1984, s. 14; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1990-91, III, 31, 319; VII, 113, 201, 342; D. Weidner, "Menschliche, heilige Sprache: Das Hebräische bei Michaelis und Herder", *Monatshefte*, XCV/2, Madison 2003, s. 173; İsmail Hakkı Kadı, "Hollanda'da Şarkiyat Araştırmaları", *Turkology Update Leiden Project Working Papers Archive, Department of Turkish Studies, Universiteit Leiden*, s. 9 (http://tulp.leidenuniv.nl/content_docs/wap/ihk.pdf).

MÜNÂ HADDÂD YEKEN

SCHUON, Frithjof

(bk. İSÂ NÜREDDİN).

SEÂLIBE

(التعالبة)

Hâricîler'in

daha çok Horasan'da yayılan
Acâride kolundan ayrılmış
tâli bir fırka.

Ebû'l-Hasan el-Eş'arî, Seâlibe'nin Sa'lebe, Abdülkâhîr el-Bağdâdî ise Sa'lebe b. Mişkân tarafından kurulduğunu belirtir. Buna karşılık Malatî, kurucusunun adını zikretmeksizin fırkanın ismini yanlış olarak Tağliyye diye kaydeder. Sonraki müelliflerden Şehristânî, fırkayı Sa'lebe b. Âmir'e nisbet ederek çok sayıda kolları bulunan müstakil bir fırka olduğunu söyler. Büyük bir ihtimalle II. (VIII.) yüzyılın ilk yarısında yaşayan, kimliği hakkında yeterli bilgi bulunmayan ve Sa'lebe, Sa'lebe b. Mişkân, Sa'lebe b. Âmir diye anılan kişi başlangıçta Abdülkerîm b. Acred'e tâbi olup bu zattan sonra fırkanın liderliğini üstlenmiş (Bağdâdî, s. 100) yahut onunla birlikte iken (Eş'arî, s. 97; Şehristânî, I, 131) aralarında çıkan bir ihtilâf yüzünden ondan ayrılmıştır. Bu ihtilâf bütün Hâricî fırkalarının önem verdiği iman-günah-küfür ilişkisine dayanıyordu. Abdülkerîm b. Acred bulûğ çağına geldiğinde İslâmiyet'i benimseyip benimsemedikleri sabit olmadıkça çocuklar hakkında hüküm verilemeyeceğini ileri sürerken Sa'lebe, ister küçük ister büyük olsun hakkı inkâr ettikleri ve zulme rıza gösterdikleri sabit olmadıkça çocukların İslâm dairesinin içinde sayılması gerektiğini belirtmiştir. Ergenlik çağına gelenlerin ise dine davet edilip kabul veya reddetme durumları ortaya çıkıncaya kadar haklarında dostluk yahut düşmanlık hükmü verilemeyeceği, köle statüsündeki zengin çocuklardan zekât alınması gerektiği, fakirlerine ise zekât verilebileceği gibi hususları da Sa'lebe'den nakledilen görüşler arasında yer alır.

Abdülkerîm b. Acred'i tekfir edip Sa'lebe-yi imam olarak kabul eden kimseler onun adına nisbetle Seâlibe (Sa'lebiyye) diye anılmış, Sa'lebiyye de fırka içinde çıkan görüş ayrılıkları sebebiyle bazı tâli kollara ayrılmıştır. **1. Ahnesiyye.** Ahnes b. Kays'ın mensuplarıdır. Ahnes, takıyye yönteminin uygulandığı yerlerdeki kible ehli hakkında mümin veya kâfir diye hüküm veremeyeceğini, sadece imanlı olduğu bilinen kimselerle yakınlık kurabileceğini ve kâfir diye bilinenlerle ilgisini keseceğini ifade etmiştir. Suikast düzenleyip adam öldürmeyi haram sayan bu grup kendileri gibi düşünenlerin dışında kalan ehl-i kiblenin ön-